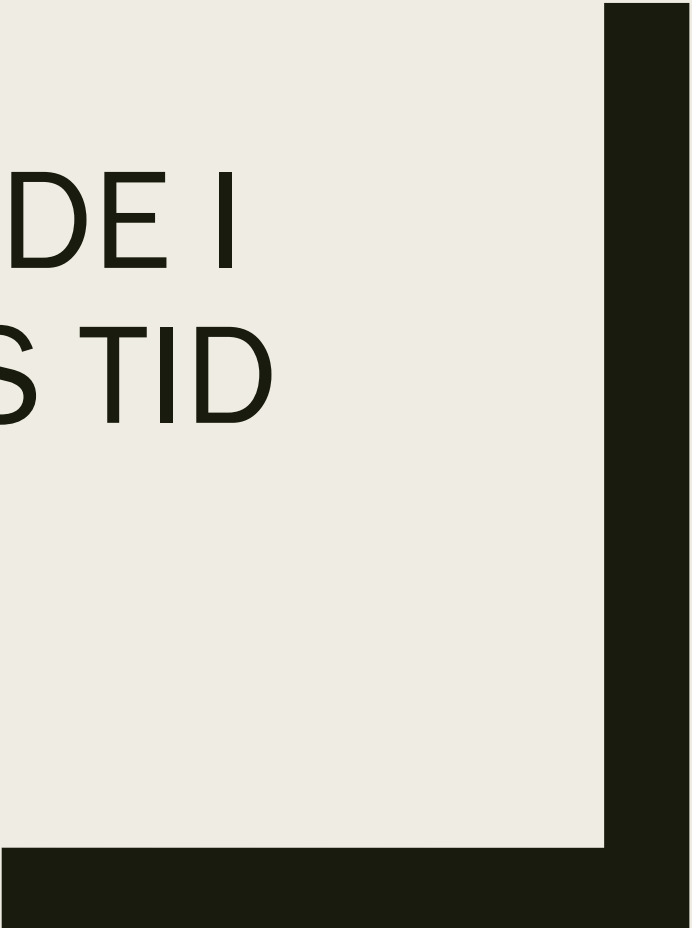

KRITISKT TÄNKANDE I POST-SANNINGENS TID

Åsa Wikforss
Filosofiska institutionen
Stockholms universitet

Fakta över åsikter...

“Truth Decay”

(Rand Report 2018)

1. Ökad oenighet när det gäller fakta och tolkning av data
2. Gränsen mellan fakta och åsikter tycks i upplösning
3. Ökad volym av personlig erfarenhet
4. Minskat förtroende för faktakällor som man tidigare litat på

Internets era

- Valet av källor faller på den enskilda individen
- Systematisk produktion av desinformation: både text och bild
- Många motsägelsefulla perspektiv
- Stort fokus på personlig erfarenhet och anekdotisk evidens
- Känslodriven kommunikation

Hotet mot demokratin

Vissa politiska grupper utnyttjar internets möjligheter att driva opinion mer än andra.

Centrala propagandamål:

- Att underminera förtroendet för demokratins institutioner

- Att splittra och ställa grupp mot grupp

- Att sprida rädsla

Sverige

- Inför valet 2018: Vi sprider större andel information från skräpkällor (på twitter) än i något annat land i Europa.
- Högerextrema plattformar får fler delningar än vår största tidning. Aftonbladet: 63 520. Politiskt inkorrekt: 102 044.
- Förtroendet för public service och forskare har partipolariserats (SOM-undersökningen 2018).
- Står i centrum för en global desinformationskampanj där målet är att framställa Sverige som ett land som står inför en systemkollaps (*The New York Times*, 2019-08-10).

Lösningen?

Tech giants still not doing enough to fight fakes, says European Commission

Natasha Lomas @riptari / 7:48 pm CET • October 29, 2019

Comment

1. VÅRA SÅRBARHETER

Fakta

Fakta: Hur världen är.

Kunskap: Vår relation till fakta.

Vad är kunskap?

Jag vet att jorden är rund:

Jag **tror** att jorden är rund.

Det är **sant** att jorden är rund.

Jag har **goda grunder** för min tro.

Goda grunder

Två viktiga former:

Evidens från våra **sinnen**: Vad vi ser, hör och känner.

Evidens från **andra** som vet mer.

Kunskapens arbetsdelning

Mänsklig kunskap är väsentligen social: vi har en **kognitiv arbetsdelning**.

Detta vår stora styrka: Tillåter kunskapsackumulation.

Unikt mänskligt att kunna överföra kunskap via språket.

Tillitens roll

Tilliten kan *utnyttjas* för desinformation: **Falska övertygelser.**

Tilliten till pålitliga källor kan *undermineras* genom att så tvivel: **Missar viktig kunskap.**

Internet och vår psykologi...

- **Bekräftelsebias**: tendensen att försöka bekräfta de egna övertygelserna.
- **Sanningsbias**: tendensen att tro det som kommer till en
- **Sanningsillusionen**: tendensen att tro det som upprepas
- **Dunning-Kruger effekten**: tendensen att överskatta den egna förmågan
- **Kunskapsmotstånd**: tendensen att tro på basis av känslor och slå ifrån sig evidens

Politiskt motiverat tänkande

Tendensen att acceptera de faktaövertygelser som hör till den egna ideologiska/politiska gruppen – oavsett evidensen.

Målet: att skydda den egna identiteten!

Ökar i det polariserade samhället.

Kunskapens fiender

Inre fiender: psykologiska mekanismer som gör att vi slår ifrån oss kunskap

Yttre fiender: desinformation

Det svåra är hur dessa samverkar!

unfounded
and
unjust..

BEFORE
MMR
NOW
AUTISM
WE SUPPORT WAKEFIELD

DOCTORS
INNOCENT

IGNORED
EVIDENCE

2. DEN NYA PROPAGANDAN

Fejkade nyheter

Har *formen* av en nyhet:beskriver en händelse nära i tid och rum.

Inte detsamma som *falska* nyheter. Bättre: **Oäkta nyheter.**

Spridning av ett nyhetsinnehåll, oavsett om det är sant, där man döljer den egentliga avsikten.

Den egentliga avsikten...

- Att tjäna pengar
- Att sprida ett politiskt budskap
- Att splittra

Manipulationen

Twitter: Sanna historier tar 6 gånger längre tid att nå 1500 människor än fejkade.

Fejkade nyheter **nyare** än sanna – mer spektakulära.

Fejkade nyheter väcker starka känslor.

Sweden cancels traditional Christmas concert and increases promotions for Islamic events

14 October 2018

Den falska berättelsen

Det skeva urvalet: Välj ut de fakta som passar den egna agendan.

Man **säger** det sanna men man **kommunicerar** det falska: det övergripande budskapet blir falskt.

Svårt att faktakontrollera den falska berättelsen!

Så tvivel

Tvivlets strategi

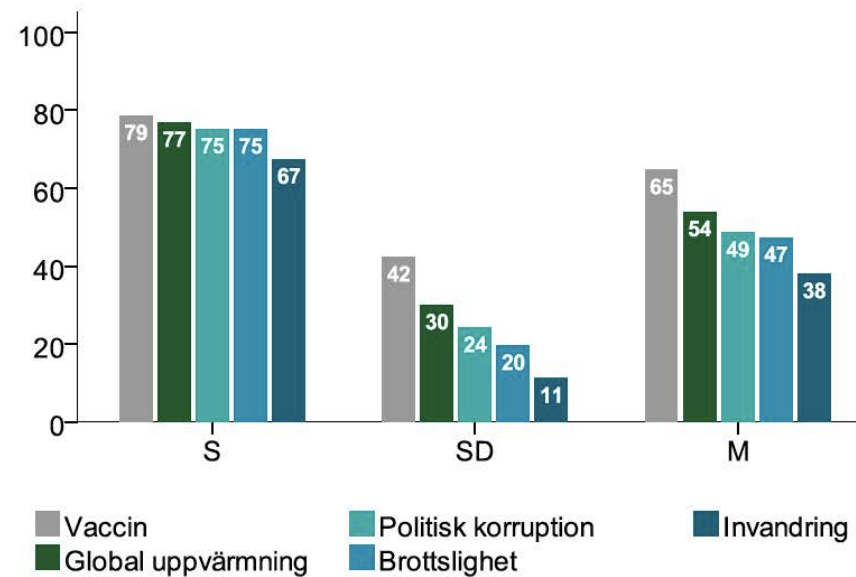
Så tvivel vad gäller medier, rättsväsenden och forskning.

Avsiktliga försök att **underminera tilltron till etablerade källor**.

Trump: *Medierna är folkets fiender!*

Institutet för framtidsstudier (Jylhä, Rydgren & Strimling 2018):

Figur 4.4. Andel (%) svarande per väljargrupp som har mycket stort eller ganska stort förtroende för nyhetsrapporteringen i SVT/SR i olika ämnen.

Hur man nedmonterar en demokrati

Enda styrelseformen som har mekanismer inbyggda för att avsätta sig själv.

Demokratin nedmonteras genom att styra allmän opinion:

Propaganda

Stegvis underminering av centrala institutioner: fri forskning, fria medier, public service, oberoende domstolar, fritt kulturliv

3. DET KRITISKA TÄNKANDET

Lösningen?

Vad kan skolan göra?

Två centrala mål:

- **Förebygga**: Ge eleverna skydd mot desinformation
- **Granska och revidera**: Lära eleverna granska de egna övertygelserna

Kritiska tänkandet viktigt för båda målen.

Det kritiska tänkandet

Har jag goda skäl att tro detta?

Två sorters granskning

Direkt

Värdera *innehållet*; evidens och argument.

Indirekt

Värdera *källans* trovärdighet.

Direkt granskning

Direkt avgöra hur rimligt ett påstående är.

Problem: Kräver **bakgrundskunskap**.

Önd cirkel: Okunskap leder till okunskap

Indirekt granskning

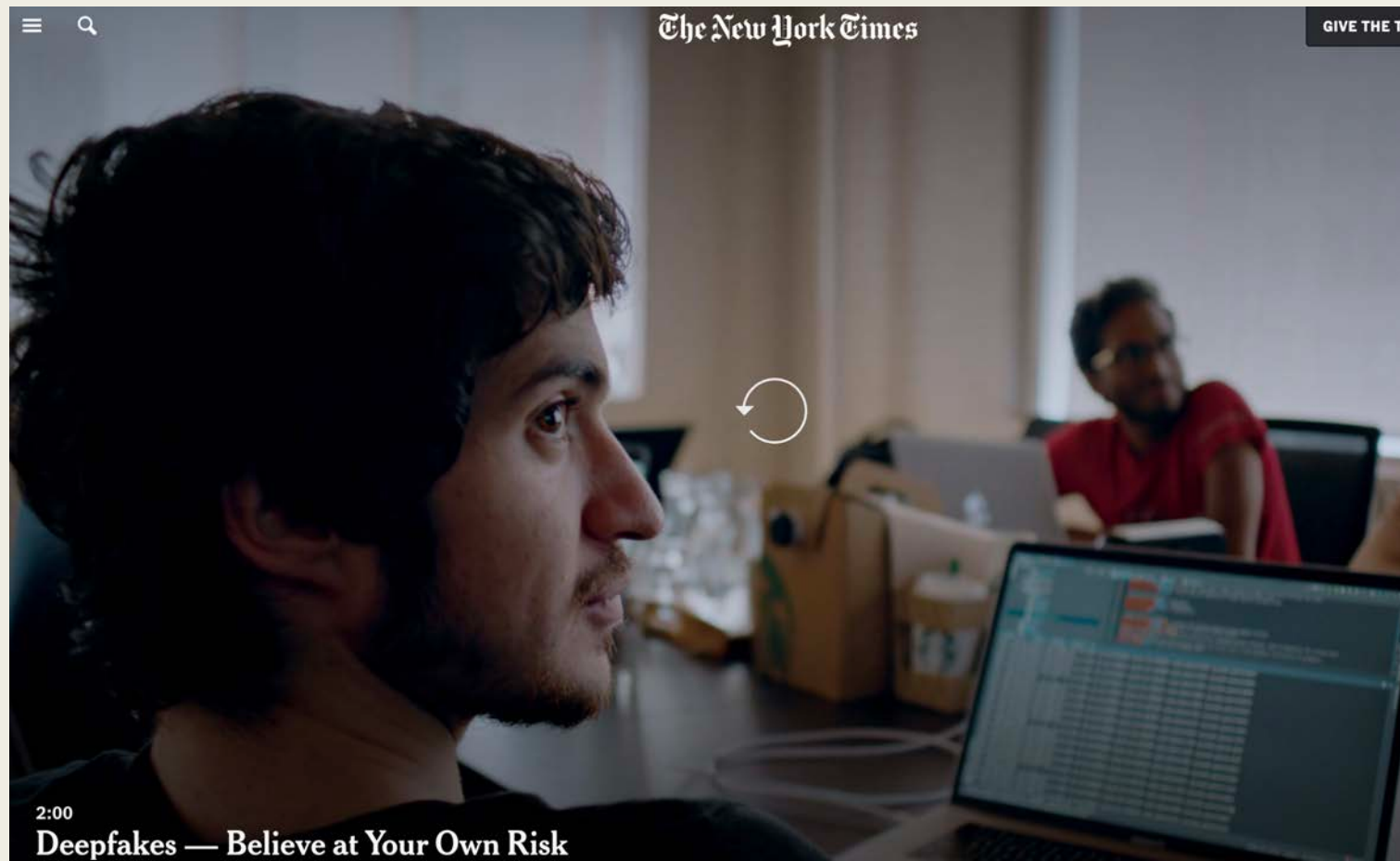
Vertikalt

Vilken typ av uttalande? Hur pass etablerad är källan? Finns ansvarig utgivare? Är texten sponsrad? Är källan politiskt driven? Finns copyright? Är källan *äkta*?

Horisontellt

Går uppgiften att finna hos flera *oberoende* källor?

Pandoras ask: Deep Fake

Myten om kritiskt tänkande

Kan lära sig vissa generella strategier ('vara nyanserad') men dessa kan inte appliceras utan ämneskunskap.

Kritiskt tänkande är inte en generisk förmåga utan kräver **domänspecifik kunskap**.

Och kunskapen måste vara lagrad i *långtidsminnet*.

Critical thinking in national tests across four subjects in Swedish compulsory school, Nygren et.al. 2018

Äggröra

*Data from the last thirty years lead to a conclusion that is not scientifically challengeable: **thinking well requires knowing the facts**, and that's true not just because you need something to think about. The very processes that teachers care about most – critical thinking processes such as reasoning and problem solving – are intimately intertwined with factual knowledge that is stored in **long-term memory** (not just found in the environment).*

(Willingham 2009, pp. 48-49).

Nej, videon bevisar inte att stigande havsnivåer är en bluff

Johan Wikén | Metro | Publicerad: 13 Dec 2018

**VARFÖR STIGANDE
HAVSNIVÅER ÄR
EN BLUFF**

Källkritisk förmåga

Nygren & Guath, 2018: *Mixed Digital Messages: The Ability to Determine News Credibility Among Swedish Teenagers*

Undersökning av 532 svenska tonåriga och deras förmåga att bedöma olika källors trovärdighet (12 texter och bilder):

“The performance on all items were relatively poor, less than half of the items were correct” (p. 378)

Avgörande:

Mediekunskap

Övertygelsen att trovärdighet är viktigt

Mediekunskap

Källtillit lika viktigt som källkritik! Att hitta de pålitliga källorna kräver kunskap.

Viktigt att använda material från pålitliga källor och diskutera vad som gör en källa pålitlig.

Nygren m.fl.: Endast 44% av eleverna visste att Sveriges Radio var en mer pålitlig källa än Fria Tider.

Tron på trovärdighet

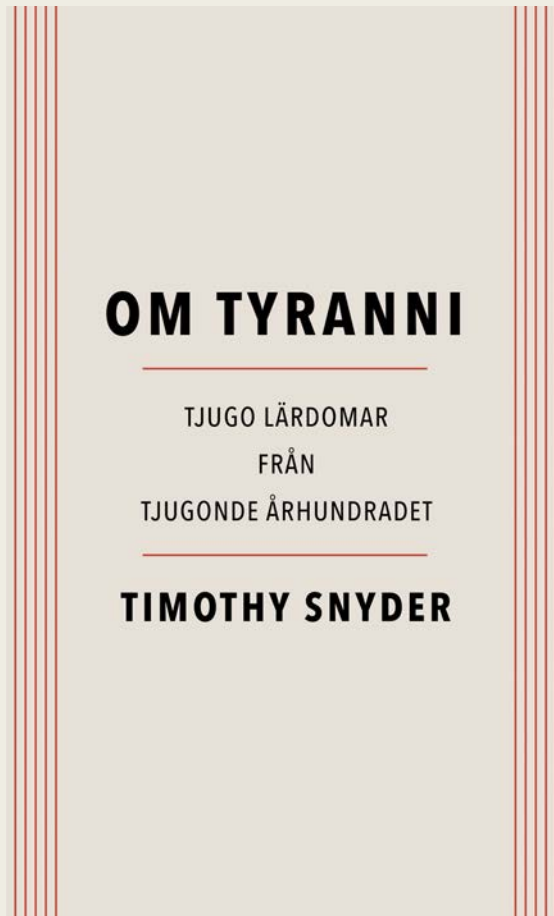
Övertygelsen att trovärdighet är viktigt gjorde skillnad – varför?

Ny forskning: Det räcker att påminna människor om att sanning spelar roll för att motverka spridning av fejkade nyheter.

Detta något man kan påverka i skolan!

Den farligaste desinformationen: Den som underminerar tron på sanning och möjligheten att nå kunskap.

Tro på sanningen

Att överge fakta är att överge friheten. Om inget är sant, så kan ingen kritisera makten eftersom det inte finns någon grund för att göra det. Om inget är sant är allt ett spektakel. Den största plånboken betalar för den största strålkastaren.